

IOV 14. STARPTAUTISKĀ ZINĀTNISKĀ KONFERENCE ANDORFĀ (AUSTRIJA)

Starptautiskās tautas mākslas organizācijas (IOV – *International Organization of Folk Art*) Centrālās un Austrumeiropas Starptautiskā zinātnes un pētniecības komisija, kuras vadītāja ir Marijas Kirī-Skłodovskas Universitātes profesore **Anna Bžozovska-Krajka** (*Anna Brzozowska-Krajka*), 2017. gada 23.–26. novembrī Andorfā (Austrija) rīkoja IOV 14. zinātnisko konferenci, kuras tēma bija “Tradicionālā un laikmetīgā kultūra mūsdienu Eiropā” (*Between Folk Culture and Global Culture in Contemporary Europe*).

Konference tika rīkota par godu IOV 30. gadadienai, kā arī lai pieminētu tās dibinātāju un ilggadējo vadītāju Aleksandru Veiglu (*Alexander Veigl*), kurš jau 10 gadus nav starp mums. Konferencē piedalījās zinātnieki no astoņām valstīm: Austrijas, Baltkrievijas, Itālijas, Krievijas, Latvijas, Lietuvas, Polijas, Ukrainas. Konference noritēja angļu valodā.

Konferences tēma ietvēra divus atslēgas jēdzienus: tradicionālā kultūra (*folk culture*) un globālā kultūra (*global culture*), kas arī noteica zinātnisko lasījumu saturu. Referātos tika akcentēts dažādu zemju kultūras procesu dinamiskais raksturs, kas ar dažādu komunikācijas līdzekļu starpniecību palīdz veidot izpratni starp tautām ar atšķirīgu politiku, ekonomiku, reliģisko pārliecību un dzīves pieredzi. Visi ziņojumi bija balstīti uz jaunākajiem pētījumiem.

Konferences darbs tika organizēts sešās sekcijās (Mutvārdu vēsture un rituāli; Kultūrpolitika; Tautas mūzika un tautas dejas; Etniskā minoritātes; Tautas tērps; Mūsdienu netradicionālās folkloras formas), kurās tika nolasīti 27 referāti. Līdz konferences sākumam bija nopublicētas pieteikto referātu tēzes.

Zinātniskie lasījumi sākās ar plenārsēdi, kuru atklāja emeritētā profesore **Violeta Kravčika-Vasiļevska** (*Violetta Krawczyk-Wasiłewska*; Lodzas Universitāte, Polija) ar referātu “*European Intangible Cultural Heritage and the Information Society*”. Referente uzsvēra, ka mūsdienās mutvārdu un nemateriālais kultūras mantojums caur kultūras identitāti, radošumu un dažādību pasaulē kļūst daudz atpazīsta-

māks un tas veicina tolerantu kultūru integrācijas procesu. Tas ir iemesls, kāpēc UNESCO nemateriālās kultūras definīcijā īpaši uzsvērta kultūras saglabāšana un aizsardzība. Tā kā mūsdienās kultūras identitātes saglabāšanā liela loma ir masu saziņas līdzekļiem, kultūras mantojumu vajag digitalizēt, jo tas ir veids, kā šo mantojumu saglabāt nākamajām paaudzēm, kā arī veiksmīgāk iekļauties Eiropas integrācijas procesā. Jau digitalizētie materiāli ir pasaules mantojuma daļa, kas pieejami visai pasaulei, līdz ar to aktuāls ir jautājums par materiālu atlasī šai digitalizācijai. Zinātniece minēja piemērus, kā tādās valstīs kā Dānijā, Somijā, Holandē, Polijā un Latvijā (“Dainu skapis”) tiek glabāts un digitalizēts folkloras materiāls.

Sekcijā “Mutvārdu vēsture un rituāli” referentes prof. **Valentīna Novaka** (F. Skorinas Gomeļas Valsts universitāte, Baltkrievija) un prof. **Ina Šveda** (A. Puškina Brestas Valsts universitāte, Baltkrievija), Ph.D. **Agņeška Moņesa-Mizera** (*Agnieszka Monies-Mizera*; Marijas Kirī-Sklodovskas Universitāte, Ļubļina, Polija), prof. **Oksana Mikitenko** (Ukrainas Zinātņu akadēmija, Kijeva), balstoties uz jaunākajiem lauka pētījumu materiāliem, detalizēti analizēja konkrētās vietas dažādas senās tradīcijas un iezīmēja to transformāciju mūsdienās, kā arī norādīja, ko tas nozīmē tradīciju nesējiem (lietotājiem) un kas tiek darīts, lai saglabātu savu etnisko identitāti.

Ļoti interesanti ziņojumi bija sekcijā “Kultūrpolitika”. Piemēram, prof. **Letīcija Bindi** (*Letizia Bindi*; Molises Universitāte, Itālija) referēja par tradīcijas pārmantojamības procesu mūsdienās Itālijā, kas saskaņā ar pašreizējo UNESCO politiku iezīmē divus virzienus:

- pētniecisko, materiālu vākšanu par tradicionālo dzīvesveidu (etnogrāfu ekspedīcijās),
- grupu (deju kopu, folkloras ansambļu, tradicionālās virtuves utt.) sacensību organizēšanu.

Saskaņā ar Letīcijas Bindi teikto pašreiz kultūras mantojums atrodas uz robežas starp tradīciju un mainību. Kā piemēru viņa minēja tradicionālo aitkopību un aitu ganu dzīvesveidu, kas mūsdienās Itālijas kalnos speciāli tiek praktizēts, lai būtu ko parādīt visiem interesentiem. Šai sakarā tūristu vajadzībām internetā tiek ievietotas īpašas aplikācijas ar ganāmpulku atrašanās vietām, lai uz turieni ikviens var

aizbraukt un apskatīt ganāmpulkus, kā arī iepazīt aitkopju dzīvi. Tai pašā laikā ir sabiedrības daļa – dzīvnieku aizstāvji, kas cīnās par dzīvnieku labturību un daudz komfortablākiem aitkopju dzīves apstākļiem, kas krasi atšķiras no daudzu paaudžu laikā praktizētās aitkopības. Līdzīga problēma pastāv arī Polijā, kur sabiedrība nevar izšķirties, vai saglabāt tradīciju (tradicionālo aitu audzēšanu) vai arī nodarboties ar mūsdienu mārketingu.

Marija Ohaba (*Maria Ochab*; Marijas Kiri-Sklodovskas Universitāte, Ļubļina, Polija), risinot jautājumu par kultūru, uzsvēra, ka tā ir cilvēku sabiedrības pamatā, tā saglabā zināšanas, palīdz tās apgūt un nodot tālāk no paaudzes paaudzē. Kultūra nosaka arī mūsu dzīvesveidu, uzvedību, morāles principus un vērtības. Kultūra regulē sociālās grupas dzīves modeli, kā arī attiecības starp dažādām tautām. Zinātniece runāja par kultūras diplomātiju, kurā mēs visi esam iesaistīti, jo mums ir svarīga kultūras loma politikā, mums ir svarīgi personīgie sakari utt. Te liela loma ir nacionālajām valdībām, kas materiāli atbalsta tradicionālās kultūras saglabāšanu un tālāku attīstību. Šī atbalsta ietvaros rodas aizvien jauni izpildītāji (radoši cilvēki, mākslinieki), kuri ietekmējas no tradicionālās kultūras un jaunrada darbus, ar kuriem ir iespēja iepazīties aizvien plašākai auditorijai un iemīlēt to. Referente rādīja dažus mākslinieciskās jaunrades piemērus, kas apvieno tradicionālo ar mūsdienīgo (seno amatu apmācību un suvenīru darināšanu pēc etnodizaina utt.), tādā kārtā vismaz dažus tautas mākslas elementus un vērtības saglabājot mūsdienās.

Sekcijā “Tautas mūzika un tautas dejas” prof. **Urzula Hemeteka** (*Ursula Hemetek*; Vīnes Mūzikas un aktiermākslas universitāte, Austrija) referēja par Austrijas čigānu dažādu kopienu atšķirīgo muzicēšanu, ko zinātniece skaidro ar čigānu lielo izkaisītību pasaulē, kā rezultātā tiem nav izveidojušās stingras nacionālās identitātes jūtas un līdz ar to arī tradīcijas. Lauka pētījumos apzinot muzicēšanu piecās mūsdienu Austrijas čigānu kopienās, zinātniece konstatējusi, ka viņi runā dažādos no 16. gs. saglabātos dialektos un ka vienu un to pašu dziesmu dzied dažādos stilos: gan kā galda dziesmu, gan deju mūziku (dziesmu), vai izpilda mūsdienu ritmos, maksimāli pietuvinot šodienas klausītāju vēlmēm. Ziņojuma nobeigumā ilustrācijai tika atskaņota viena čigānu dziesma vairākās versijās.

Prof. **Rimants Astrausks** (*Rimantas Astrauskas*; Lietuvas Mūzikas un teātra akadēmija, Viļņa), strādājot pie problemātikas par tradicionālās mūzikas kultūras maiņu mūsdienās, konkrēti, pētot stabuļu spēli, kā galveno avotu izmantojis Čurļona muzeja (Kauņa) fondos saglabātās 20. gs. 30. gadu fotogrāfijas, kurās vēl redzam spēli savam priekam vai kā pavadījumu kāzās mūziķu kapelas sastāvā, bet mūsdienās tas vairs netiek praktizēts.

Emeritētais prof. **Viktors Kitovs** (Orenburga, Krievija) referēja par Orenburgas mūziķiem mūsdienās. Viņš uzsvēra, ka mūsdienās mainās sabiedrība, mainās cilvēku domāšana, mainās laiks. Krievijā pie kultūras namiem beidz darboties folkloras kopas, jo mazinās interese par to. Orenburgā tautas mūziku izpilda tikai Valsts akadēmiskais koris, kas vienlaikus ir galvenais vietējās tradicionālās muzicēšanas vācējs, saglabātājs un izpildītājs (tradīcijas nesējs). Mācību iestādēs tiek sagatavoti tikai akadēmiskās mūzikas izpildītāji, netiek mācīta tautas muzicēšana. Daži interesenti pašmācības ceļā tomēr pievēršas tautas mūzikai, kas izpildījumā rada lielu stilistisku raibumu un jaunu muzicēšanas filozofiju. Rezultātā vērojamas dinamiskas izmaiņas pagātnes mūzikas vai tradicionālo mūzikas instrumentu pielietojumā. Konkrēti Orenburgas Valsts akadēmiskā kora koncertos netiek izpildīta tradicionālā mūzika, bet gan populāru komponistu skaņdarbi, kas tiek pavadīti ar tādiem tradicionāliem mūzikas instrumentiem kā bajāns un balalaika.

Jautājums par etniskās minoritātes saglabāšanu mūsdienās ir aktuāls praktiski visām tautām, kurām rūp identitātes saglabāšana. Konferencē šai tēmai sekcijā “Etniskās minoritātes” pieskārs prof. **Larisa Vahņina** (Ukrainas ZA, Kijeva), kura ziņoja par saviem pētījumiem Ukrainas–Polijas–Baltkrievijas pierobežā. Pētniece uzsvēra, ka etniskie un kultūras procesi nevar saglabāties bez pašas kopienas klātesamības, tā saglabājas vispirms “vietējā” mentalitātē, kas ir Eiropas kultūras daļa.

Par Silēzijas minoritātēm referēja Ph.D. **Katažina Marcola** (*Katarzyna Marcol*; Silēzijas Universitāte Cešinā, Polija), kura, pētot poļu izcelsmes salpetra racēju vēsturi, pievērsās silēziešiem Serbijā (Ostojičevā), kas uz turieni emigrēja 19. gadsimtā. Balstoties uz etnogrāfiskajās ekspedīcijās savāktajiem materiāliem, viņa analizēja

identitātes, valodas, reliģisko priekšstatu, tradicionālā dzīvesveida, ģērbšanās, muzicēšanas utt. saglabāšanas centienus mūsdienās kopienas ietvaros.

Secijā “Tautas tērps” bija tikai divi ziņojumi: Ph.D. **Kinga Červiņska** (*Kinga Czerwińska*; Silēzijas Universitāte Cešinā, Polija), runājot par Dienvidpolijas – Silēzijas Cešinas (*Cieszyn Silesia*), Beskidu Živecas (*Żywiec Beskids*) un Podhales (*Podhale*) – tradicionālajiem tautas tērpiem, kas ir lokālās identitātes izpausme, analizēja tos no tradīcijas izpratnes viedokļa (izejmateriāls, piegriezums, komplektējums, rotājums un valkāšanas tradīcijas), norādot uz to nepārtraukto maiņu, kā arī iezīmēja to attīstības perspektīvas.

Dr. hist. **Aija Jansone** (Latvijas Universitāte, Rīga), referējot par tēmu “Autentiskuma un jauninājumu proporcijas mūsdienās darinātajos latviešu tautas tērpos”, ieskicēja apģērba attīstības vēsturi Latvijas teritorijā, atjaunotā tautas tērpa rašanās priekšnosacījumus un mūsdienu tendences, darinot tautas tērpus. Noslēgumā tika secināts, ka mūsdienās tautas tērpi, ko velk nacionāli orientētos pasākumos, dziesmu svētkos u.c., kļūst aizvien zinošāk komplektēti, tai pašā laikā liela daļa dzīvo ar veco (20. gs. sākuma) zināšanu bāzi un lieto atjaunoto latviešu tautas tērpu, kas ir tāls no vēsturiskās patiesības. Taču, lai arī kādu no tērpu variantiem cilvēki izvēlas darināt, iegādāties vai valkāt, tas nemazina viņu nacionālo pašapziņu un piederību savai tautai.

Secijā “Mūsdienu netradicionālās folkloras formas” prof. **Aleksandrs Morozovs** (Baltkrievijas Valsts universitāte, Minska) referēja par folkloras lomu mūsdienās, kas baltkrievu sabiedrībā eksistē dažādos izpildījumos. Kā piemēru viņš minēja vienu dziesmu, kuru demonstrēja četrās izpildītāju interpretācijās, no kurām vispopulārākā ir mūsdienu roka versija.

Prof. **Anna Bžozovska-Krajka**, runājot par kultūras globalizāciju, uzsvēra, ka globalizācija rada jaunu folkloru un šai procesā milzīga loma ir masu saziņas līdzekļiem, īpaši interneta piedāvājumam. Zinātniece runāja par Lieldienu tradīcijas komercializāciju, kurā reliģija aizvien mazāk tiek praktizēta, tās vietā nāk mūsdienu sabiedrībai daudz interesantākas lietas, kā dažādas apsveikumu kartiņas, izdevumi, publiskie pasākumi.

Konferences laikā tika sasaukta arī IOV Centrālās un Austrumeiropas Starptautiskās zinātnes un pētniecības komisijas sēde, kuru vadīja prof. Anna Bžozovska-Krajka. Sēdē piedalījās un uzrunu teica IOV Pasaules (*IOV – World*) Zinātnes komisijas priekšsēdis prof. Muhameds Nuiiri (*Mohammed Nouiri*) no Tunisijas. Sēdē tika runāts par paveikto un iezīmētas turpmākās darbības perspektīvas.

13. IOV zinātniskās konferences “*Roots and Routes of Traditional European Cultures in the XXIst Century*” (2013. g. Sevastopole) kuratore prof. Larisa Vahņina prezentēja konferences rakstu krājumu, kuru 2017. gadā izdeva Ukrainas Zinātņu akadēmija.

Nākamā – 15. IOV zinātniskā konference par tēmu “*Folk Handicraft in European Social Space: Artistry and Cultural Practices*” tiek plānota Rīgā, Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā, 2019. gada 1.–2. jūnijā gadskārtējā daiļamatniecības gadatirgus laikā.

Aija Jansone